

FAMILIE(VERHOUDINGEN)

Inleiding bij de film Le père de mes enfants
Froukje Slijper
17 november 2010 in Ketelhuis te Amsterdam
24 november 2010 in Louis Hartloper Complex te Utrecht

Le père de mes enfants een film uit 2009 is de tweede film van de 28 jarige regisseuse, Mia Hanser Love, een Française. De film is gebaseerd op haar ervaring met Humbert Balsan die haar eerste film produceerde en zich op 50 jarige leeftijd suicideerde. Het gezin in Le père de mes enfants lijkt in eerste instantie een happy family te zijn, die in een schitterend huis woont, leerrijke kunstzinnige uitstapjes maakt en een prachtige vakantie heeft op een idyllische plek. De man Grégoire gespeeld door Louis-Do de Lencquesaing is een succesvolle filmproducent die zich tot doel heeft gesteld jonge regisseurs een kans te geven en hierin artistiek gezien goed slaagt. De film bestaat uit twee delen, in het eerste wordt het snelle dynamische maar ook getourmenteerde leven van Grégoire, vorm gegeven met beelden van een druk bellende, nerveus rokende en veel pratende hoofdpersoon die van hot naar her rent om zijn filmbedrijf dat op de rand van de afgrond staat nog te redden. Door te werken met een camera die uit de hand wordt bediend wordt de hectische dynamische wereld die Grégoire met zijn faillissement steeds meer in het nauw drijft vorm gegeven. In het tweede deel van de film worden zijn vrouw, Sylvia en drie kinderen de hoofdpersonen. Er wordt nu gefilmd met een vaste camera waarmee hun trage emotionele gemoedstoestand mooi wordt uitgebeeld. Daar het thema van onze filmserie 'familie verhoudingen' is, zal ik de wijze waarop de gezinsleden met elkaar omgaan onder de loep nemen. Ik zal die bespreken vanuit de persoonlijkheid van de hoofdpersoon die ik als narcistisch zou willen omschrijven én vanuit de gehechtheidsstijl van de gezinsleden. Narcisme is een persoonlijkheidseigenschap die wordt gekenmerkt door een onrealistisch positief, maar kwetsbaar zelfbeeld. Omdat het zelfbeeld kwetsbaar is hebben narcistische personen behoefte aan constante bevestiging, zijn zij op zoek naar aandacht en bewondering en hebben ze er moeite mee om kritiek te aanvaarden. Er zijn twee vormen van narcisme; het grandioze en het kwetsbare narcisme. Personen met de grandioze vorm zijn vaak heel charmant, lijken zelfverzekerd en overtuigd van hun kunnen. Veelal manoeuvreren zij zich in een positie dat zij weinig kritiek krijgen en alleen bewondering oogsten. Ruimte om zich met de behoeften van de ander bezig te houden is vaak beperkt. Als er grote tegenslagen zijn kan het zelfgevoel zo onder druk komen te staan dat dit kan leiden tot heftige woede uitbarstingen of zelfs suicide. Personen met de kwetsbare vorm van narcisme zijn erg op zichzelf gericht, hebben eerder een lage zelfwaardering, zijn teruggetrokken en kunnen slecht met angst en schaamte omgaan. Terug naar de film, zien we dat Grégoire over komt als een liefdevolle vader, een charmante man die geliefd is bij al zijn collega's, zijn vrienden, zijn vrouw en kinderen. Hij heeft iets charismatisch: zijn komst roept blijdschap en enthousiasme op. Zijn twee jongste dochttertjes wachten bijvoorbeeld vol spanning uren lang op zijn komst. Ze hadden al lang in bed moeten liggen maar ze hebben speciaal voor hem een toneelstukje gemaakt dat ze hem willen laten zien. Ze weten dat zij hem kunnen verrassen en zijn bewondering kunnen krijgen met hun opvoering. De indruk die we van Grégoire hebben is die van een aardige, begaafde en creatieve man met narcistische trekken. De jongste dochttertjes uiten hun bewondering voor hem, maar laten ook op subtiele wijze in hun toneelstukje zien dat er iets van

kritiek is. De oudste dochter, Clémence, een echt pubermeisje, geeft meer expressie aan haar kritiek op vader. Maar ook zij gaat narcisme sparend met hem om. Ze laat haar teleurstelling niet blijken, als hij zegt dat ze zulke mooie nieuwe oorbellen in heeft, terwijl hij die zelf een tijdje geleden haar heeft gegeven. Ook de echtgenote slikt haar ergernis in, als hij weer eindeloos te laat is en laat zich geruststellen door zijn charme. Grégoire is emotioneel te weinig beschikbaar voor zijn vrouw en kinderen. Zij moeten er voor hem zijn, hij is er te weinig voor hen. Maar zij koesteren zich ook in de zon van zijn charisma. En de status en glans die hij met zijn carrière heeft opgebouwd straalt ook op hen af. Het naderend onheil dat op hen alle afkomt zien zij niet aankomen: zij laten hem er mee alleen. Om iets te begrijpen van de dynamiek in het gezin, ga ik nu nader in op de gehechtheidsstijl. Er zijn twee categorieën gehechtheidsstijlen te onderscheiden: die van de veilige en die van de onveilige gehechtheid. Binnen de onveilige gehechtheid is er een stijl die gereserveerd wordt genoemd en één die aanklampend wordt genoemd. Veilig gehechte personen voelen zich op hun gemak in een relatie, kunnen nabijheid en intimiteit aan, zijn instaat hulp te vragen als dat nodig is, maar kunnen ook stress en emoties verwerken als hun partner niet beschikbaar is. Zij kunnen dus zowel mét als zonder hun partner functioneren. Ze zijn zelf beschikbaar voor hun partner, kunnen steun geven en flexibel reageren op relationele gebeurtenissen. Ze zijn open, kunnen communiceren en ervaren hun partner als positief. Personen met een aanklampende gehechtheidsstijl, kunnen zich verbonden voelen met hun partner maar zijn erg bang voor verlating en voelen zich snel afgewezen. Zij hebben een wens tot symbiose, willen te dicht bij hun partner zijn zowel emotioneel als fysiek, waardoor de partner dit als verstikkend kan ervaren. Ze zijn te veel afhankelijk van de liefde van hun partner, voelen zich vaak te kort gedaan, maar kunnen deze ook idealiseren. De gereserveerde gehechtheidsstijl wordt gekenmerkt door vermijden van intimiteit en nabijheid in de relatie. Deze personen zijn meer met zichzelf dan de ander bezig, en laten in een relatie weinig van zichzelf zien. Ze kunnen slecht communiceren, vragen niet om hulp, hebben het gevoel dat ze problemen zelf moeten oplossen. Emotioneel zijn ze afstandelijk, defensief, oordelend en hebben ze vaak een negatief, kritisch beeld van hun partner. De meeste mensen zijn veilig gehecht of hebben kenmerken van veilige en onveilige gehechtheid. Onder stress komt de specifieke gehechtheidsstijl pregnanter naar voren en zien we het kenmerkende gedragspatroon. De diagnostiek naar de gehechtheidsstijl is ontwikkeld vanuit het psychoanalytisch denken en is een goed hulpmiddel bij de indicatie voor behandeling. Grégoire, onze hoofdpersoon, heeft op grond van zijn narcisme bevestiging nodig en is meer met zichzelf dan zijn vrouw en kinderen bezig. Ik zou hem typeren als iemand met een gereserveerde gehechtheidsstijl. Hij vraagt niet om hulp, hij biedt hulp. Zijn vrouw lijkt meer aanklampend gehecht, ze lijkt afhankelijk van zijn charisma, richt zich volledig op hem, heeft zijn charme nodig om zich goed te voelen. Ze staat in zijn schaduw maar ook in zijn zon en laat zich zo koesteren. Zij heeft ook kenmerken van de vermijdende gehechtheidsstijl. Zij ziet zijn ineenstorting niet aankomen, merkt de depressie niet op, terwijl collega's en vrienden die wel signaleren en hun zorgen uiten. Grégoire is een ras optimist die anderen gerust stelt: het komt wel goed, hij zorgt wel voor een oplossing. De financiële

problemen kan hij niet onder ogen zien, zijn een krenking voor zijn zelfgevoel, loochening staat bij hem op de voorgrond. Schaamte en angst voor identiteitsverlies beletten hem om zijn angst en somberheid te delen met anderen. Hij ziet maar één uitweg. Partners kiezen elkaar uit op grond van hun gehechtheidsstijl, op elk potje past een dekseltje, het bewonderen en bewonderd worden leidt vaak tot een bevredigende symbiose, maar kinderen dragen de gevolgen waarbij zij ook nog met hun loyaliteiten naar de ouders te maken krijgen. Grégoire is als vader zowel fysiek als emotioneel weinig beschikbaar. Kinderen die een vader hebben die weinig aanwezig is, kunnen toch een goed innerlijk vaderbeeld hebben als hun moeder instaat is over de vader te praten op een zodanige wijze dat er een mentaal beeld van de vader zich kan ontwikkelen. Maar met de emotionele beschikbaarheid ligt het anders. Vanuit de gehechtheidstheorie weten we dat emotionele niet beschikbaarheid van de ouders kan leiden tot onveilige gehechtheid bij de kinderen. Grégoire is affectief te weinig afgestemd op zijn dochters. Op liefdevolle wijze kan hij kritisch zijn, hun woorden corrigeren bijvoorbeeld, waardoor het extra moeilijk voor hen is om boos te worden. Uit angst de liefde van hun vader te verliezen of mogelijk een woede uitbarsting te voorkomen hebben de kinderen het sparen van de gevoelens van hun vader als kern gemaakt, van hun manier van omgaan met hem. Dit brengt met zich mee dat hun eigen gevoelsleven ondergeschikt is geraakt aan dat van hun vader. Uit onderzoek is bekend dat de gehechtheidsstijl van het kind van beide ouders afhankelijk is en dat de ene ouder de ander kan compenseren. Mijn indruk is dat Sylvia in relatie met haar man onveilig gehecht is, maar ten aanzien van haar kinderen laat zij meer veilige gehechtheid zien: zij is emotioneel beschikbaar, betrokken op haar dochters, weet wat er in hen omgaat en handelt daarnaar. In het tweede deel van de film zien we hier de effecten van. Tot slot wil ik u twee vragen voorleggen: De titel van de film doet vermoeden dat deze gemaakt is vanuit het perspectief van de echtgenote en roept bij mij de vraag op waarom vader van mijn kinderen? Geeft Sylvia hiermee aan dat zij haar man vooral als vader van haar kinderen ziet en niet als echtgenoot, niet als vriend, als iemand die je kan steunen, inspireren, waar je gedachten en gevoelens mee kan delen en die je seksueel aantrekkelijk kan vinden? Waarom legt zij zo de nadruk op het vaderschap? Is het omdat zij hem als vader bewondert, of juist aanklaagt? Heeft zij zich teruggetrokken uit hun vriendschap en seksuele relatie en is zij gevluht in het moederschap vanuit gevoelens van teleurstelling of zelfbescherming of voelt zij zichzelf een kind in de relatie met hem? Met de afbraak van het filmbedrijf zien we dat er scheuren komen in de cohesie van het gezin. Beide processen lijken parallel te lopen. De tweede vraag die ik u zou willen voorleggen is, of het uiteenvallen van de cohesie in het gezin te voorkomen zou zijn geweest, uitgaande van de gezichtspunten die ik u net heb voorgelegd, maar ook, en misschien wel meer nog, vanuit de kennis die het tweede deel van de film over de gezinsdynamiek u geeft.